

PALEOGRAFIE

► Schrift doorheen de eeuwen

Wat is paleografie ?

- ▶ De studie die zich bezighoudt met de wetenschappelijke bestudering van het schriftwezen.

Paleografie

- ▶ leert het oude schrift correct lezen
- ▶ correct afschrijven
- ▶ bepaalt de ouderdom en de herkomst van het geschreven stuk
- ▶ stelt eventueel schrijffouten vast en legt ze uit

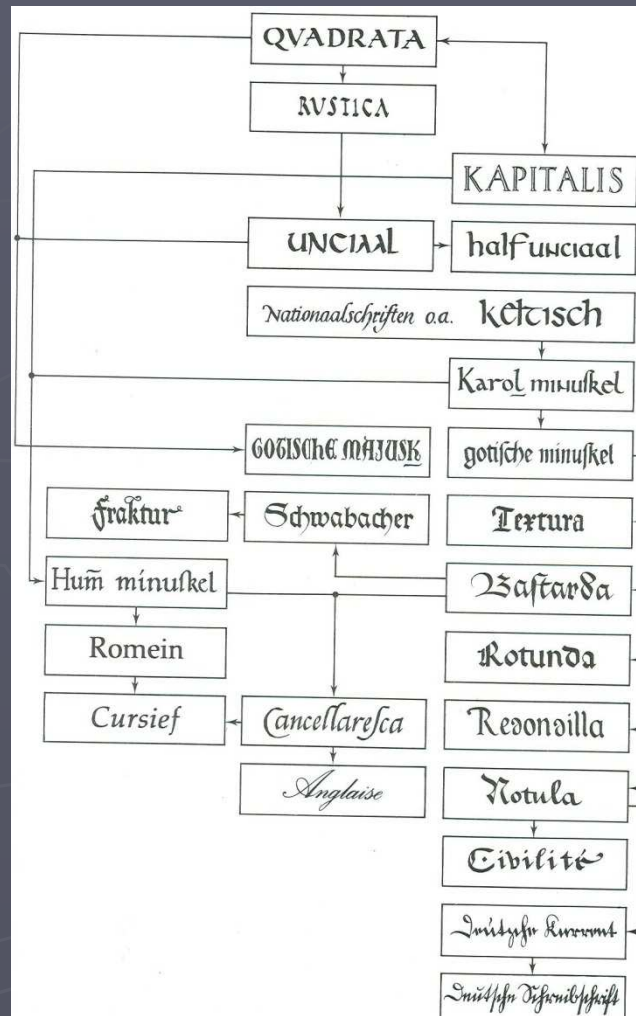
Evolutie van ons schrift

Enkele voorbeelden

De schriften waar we het meest mee te maken hebben

- ▶ Gotisch schrift (volgt vanaf de 12de e. het Karolingisch schrift op) : vele soorten
- ▶ Het Gotisch Cursief (vanaf 13de e.) waarvan het gebruiksschrift praktisch alleenheerschappij krijgt.
- ▶ Het humanistisch schrift (vanaf 16de-17de e.) dat we met de nodige persoonlijke inbreng nog altijd gebruiken.

LETTERSTAMBOOM

Karolingische oorkondenminuskel (1072)

In nomine Sanctae atque deifce trinitatis Drogo morinorū ep̄s urbis oib: Sancte
in toto orbetrariū fidelib: xpianis sit inuincū illud dominice uisionis
oni ordinis. quanto constat p̄ eos q: antecessores approbatum euuangel
p̄cepto redemptoris. ut necesse sit nobis benefacere inimicis necnon & o
amicis. Unde k̄ne fili fulpoldē supplicet agnē tūz confidant religio
cor tuū illuminante ore canonico statuti oipotenti di clemente
deperit. q̄q: ad hec libi agendū de hereditati ac possessione tue p̄p̄a
Ad lectura. vii. Ad melin pontē. viii. & dimidia. decimas. quē s̄.

- In nomine Sanctae atque
deifce Trinitatis, Drogo,
Morinorum episcopus
urbis, omnibus Sancte

Gotiek boekminuskel (ca. 1200)

Ea autē que in p̄mā eius p̄cūssione
premissa sunt: iterū subnectunt
cum dicitur. Factum est. cum quadā
die uenissent filij dī ut assisterent
coram dño. uenissetq; sathan inter
eos et staret in conspectu eius: ut
diceret dñs ad sathan. Unde uenis.
Qui respondens ait. Circuiui terrā.

- Ea autem que in p̄ma eius p̄cussione premissa sunt, iterum subnectuntur cum dicitur: Factum est, cum quadam die venissent filii Dei ut assisterent enz...

Oorkondencursief 1275

Wie Wouter hoeft, pieter heem, Dierman van zeuencote, Dierman van
sinte lourens, Wouter van essen, ende weitin die grave, schepenen
int maendacsche, doen wetene allen den goenen die dese letten zullen
zien ende horen lesen. Dat londen, f. ingrauens ende maria sijn
quamen, her ons ende sauen op den here symoene prouensne capel
lane van sint salutores vettelike halm ende schifte van vuren dinc
tich roeden lande lichtelac min, jos lichtelac me, liggende binnen sint
Gels prochie bi sint pieters voren dinc binnen vrou, sijn sijn
f. lams vreden lande, ende dit vorseide land vreden, sijn sijn
ter tennaghe, sijn sijn alken mensche, ende omme dat die vattelike
ghedac, min her ons alse her schepenen, ende wie vattelike, dat die
sichstede, ch, so hebben wie dese letten vhanghende gheschiet, met
onges, gesien: Dit W f ghedac, jnt jaer der incarnatie ons heren, al
my, sijn sijn, ende vreden, sint jans daghe, in maye.

- Wie, Wouter Hoeft, Pieter Heem, Dierman van Zevencote, Dierman van Sinte Lourens, Wouter van Essen ende Weitin die Grave, schepenen int Maendacsche, doen te wetene allen dengoenen die dese lettren zullen zien ende horen lesen

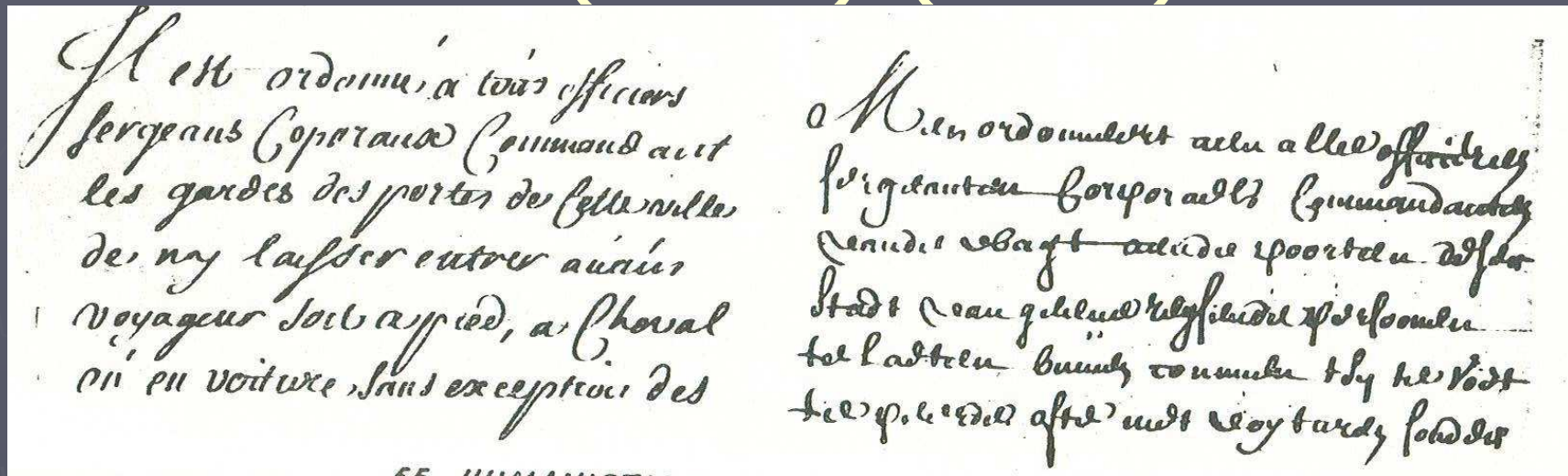
Gotiek cursief (1512)

Den vijftien dach van septembre int jaer duust vyf hondert ende
twelve Adriaen Adriaenszeune Zoorghe ende Pieter Immezuene
als voochden van Adriaenkinne Hannekinne ende Stevekinne
Amandt Zoorghe kynderen die hij hadde bij Amandyne
zinen wijve brochten ten pampiere van weesen
volghende haerlieder eedt de groote van den voornoemden
kynderen ghoedehemlieden toecommen ende ghebuert
bij der doot van huerlieder vadere ende es tghuend
dat hiernaer volghet

CLXIX

Den XVIIIen dach van septembre int jaer duust vijfhondert ende twaelve, Adriaen Adriaenszeune Zoorghe ende Pieter Immezuene, als voochden van Adriaenkinne, Hannekinne ende Stevekinne, Amandt Zoorghe kynderen, die hij hadde bij Amandyne, zinen wijve, brochten ten pampiere van weesen, volghende haerlieder eedt, de groote van den voornoemden kynderen ghoedehemlieden toecommen ende ghebuert bij der doot van huerlieder vadere, ende es tghuend dat hiernaer volghet : ...

Gotiek (Nederlands) en humanistisch schrift (Frans) (1748)

- ▶ Il est ordonné à tous officiers, sergeans, coporaux commandant les gardes des portes de cette ville, de n'y laisser entrer aucun voyageur soit a pied, a cheval ou en voiture ...
- ▶ Men ordonneert aen alle officieren, sergeanten, corporaels commandanten van de wacht aen de poorten deser stadt van geene reysende personen te laeten binnen commen tsij te voet te peerde ofte met voyturen, ...

TIPS OUD SCHRIJF LEREN

- ▶ Ga niet te vlug vooruit bij je opzoeken.
- ▶ Neem de tijd om een document te leren kennen.
- ▶ Neem enkele bladzijden van het document door om vertrouwd te raken met de individuele kenmerken van de schrijver.

- ▶ Werk steeds door middel van vergelijking. Hou er echter rekening mee dat eenzelfde letter naargelang de plaats anders kan geschreven worden (de s en de e)
- ▶ Zoek eerst de letters waarvan de lezing geen probleem geeft.

Tracht de verschillende lettertekens te onderkennen.

- ▶ Schrijf zoveel mogelijk de hele tekst af.
- ▶
- ▶ Hou hierbij rekening met de paleografische voorschriften.
- ▶ Veel, zeer veel oefenen.

Paleografische voorschriften

- ▶ De tekst zo getrouw mogelijk afschrijven.
- ▶ Wel normalisering van hoofd- en kleine letters, van leestekens.
- ▶ Weergeven van afkortingen bv.
 - ende of en(de)

Diakritische tekens

- ▶ Diakritische tekens worden meestal geplaatst om verwarring te voorkomen.
- ▶ Een diakritisch teken boven de u, om verwarring met de n te voorkomen wordt in de transcriptie niet overgenomen.
- ▶ Andere tekens zoals de umlaut, deeltekens, accenten, cédille worden wel getranscribeerd.

Afkortingen

- ▶ Ze bemoeilijken de ontcijfering van teksten in grote mate.
- ▶ worden aangegeven door tekens
 - ▶ - punt
 - ▶ - dubbele punt
 - ▶ - puntkomma
 - ▶ - apostrof
 - ▶ - horizontale afkortingsstreep boven een letter of woord
 - ▶ - verticale afkortingsteken
 - ▶ - speciale tekens

Afkortingen worden ook weergegeven :

- ▶ - door contracties of samentrekkingen
- ▶ - letters of woordgedeelten die hoger geschreven worden
- ▶ - suspensies of afkappingen
- ▶ - doorstrepen van medeklinkers
- ▶ - speciale of stenografische tekens

Contracties

en, en, en, en, en, en, en, en, ende

ene

ene

Engel

engelberte

Engelste

enqueste

ep̄s

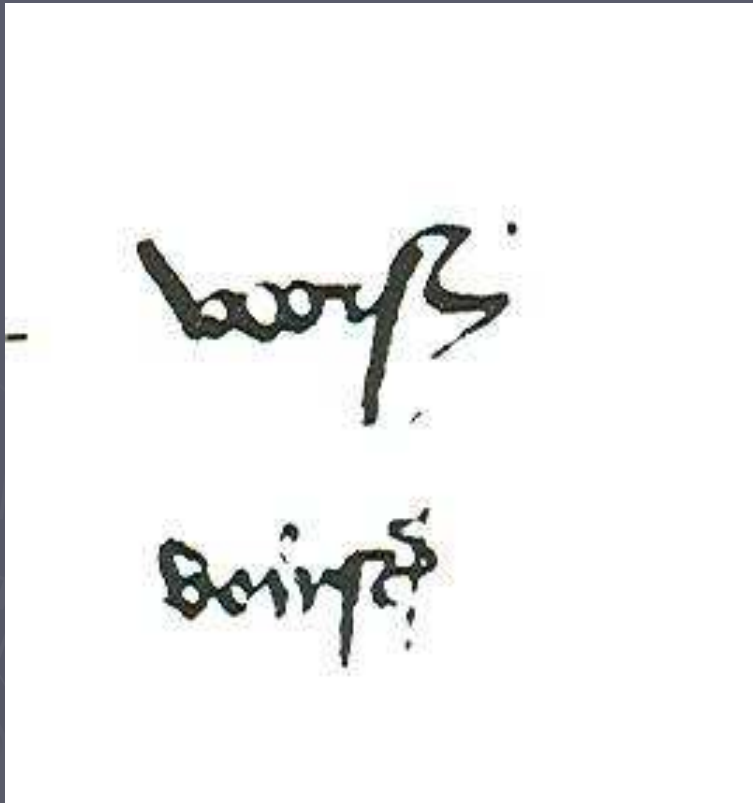
episcopus

- Bij contracties of samentrekkingen kan men letters bv. klinkers weglaten.
- Soms worden letters of woordgedeelten hoger geschreven.

Suspensies

<i>beten</i>	betrocken
<i>betuyghinghen</i>	betuyghinghe
<i>bevelen</i>	bevelende
<i>bevonden</i>	bevonden
<i>bij</i>	bijde
<i>bijlevende</i>	bijlevende
<i>blammeren</i>	blammerende
<i>[daer bij] blij</i>	(daer bij) blijckende
<i>blijven</i>	blijfvende
<i>borghe ende principaelen</i>	borghe ende principaelen
<i>borghe</i>	borghe
<i>brandmeesters</i>	brandmeesters

- - suspensies of afkappingen (op het einde van een woord) soms aangegeven door een sierlijke lus)

- ▶ Eén van de meest voorkomende suspensies is ongetwijfeld 'voorseid' of 'voorschreven'.

Doorstrepen van medeklinkers

Afkortingen	
<i>verpandinghen</i>	verpandinghen
<i>verscheeden</i>	verscheeden
<i>verschenen</i>	verschenen
<i>verschijnen</i>	verschijnen
<i>verschot</i>	verschot
<i>versekeren</i>	versekeren
<i>versmoort</i>	versmoort
<i>verso</i>	verso
<i>versoeken</i>	versoekende
<i>versouck</i>	versouck
<i>versoucke</i>	versoucke
<i>verstaen</i>	verstaen
<i>verstecken</i>	verstecken

- Vooral het onderkennen van de afkorting van “ver” is belangrijk bij het ontcijferen.

Voorbeelden van suspensies

lat.	
<i>n̄</i>	= non
<i>s̄</i>	= sunt
<i>tā</i>	= tam
<i>multū</i>	= multum
<i>it̄</i>	= item
<i>nom̄</i>	= nomen
<i>un̄</i>	= unde
<i>nich̄</i>	= nichil
<i>dyoc̄</i>	= diocesis
<i>Ganden̄ of Gand̄</i>	= Gandensis
<i>sol̄</i>	= solidus
<i>-ber</i>	= -ber (<i>xlv̄</i> = december)
<i>tal̄</i>	= talis
<i>sic̄</i>	= sicut
<i>vacun̄</i>	= vacantem
<i>can̄</i>	= canonicus

fr.	
<i>conten̄</i>	= contenant
<i>lieuten̄</i>	= lieutenant
<i>mandem̄</i>	= mandement
<i>sembl̄</i>	= semblablement
<i>from̄</i>	= froment
<i>tesm̄</i>	= tesmoing
<i>hon̄</i>	= honneste
<i>imp̄</i>	= impetrant
<i>prouch̄</i>	= prouchain
<i>reueren̄</i>	= reverence
<i>sen̄</i>	= sentence
<i>Valen̄</i>	= Valenciennes

nl.	
<i>ē</i>	= en
<i>en̄</i>	= ende
<i>hebbe</i>	= hebben
<i>hebbēn</i>	= hebbende
<i>van̄</i>	= van de
<i>voort̄</i>	= voorseyt (of/ou voerscreven)
<i>voert̄</i>	= voerscreven
<i>erf̄</i>	= erfgenamen
<i>hertoḡ</i>	= hertog
<i>Albert̄</i>	= Albert
<i>Bierv̄</i>	= Biervliet

Met horizontaal streepje worden afk. van woorden met p en q gevormd

lat.
p̄fatus = prefatus
p̄cio = precio
semp = semper
p̄o = pars
q̄stio = questio

fr.
p̄mier = premier
p̄sonne = personne
p̄t = part
q̄lle = qu'elle

nl.
p̄rochje = parrochie
p̄rie = partie
p̄sonlick = personelick

In het Latijn bij woorden op -is

<i>menſ</i>	= mensis
<i>hēt</i>	= habetis
<i>coniugſ</i>	= coniugis
<i>marcſ</i>	= marcis
<i>victorſ</i>	= victoris
<i>gley</i>	= novembris

Het con-teken

lat.

ꝓstituit	= constituit
ꝓciliū	= concilium
ꝓdicōem	= conditionem
ꝓuertē	= convertere
ꝓuertibilē	= convertibilis
dicuntur	= dicuntur
ꝓ	= cum

fr.

ꝓme	= comme
ꝓpte	= compte
ꝓten	= contenant
ꝓmēt	= comment
ꝓmdement	= commandement
ꝓmēce	= commencent

nl.

ꝓparāt	= comparant
ꝓmissie	= commissie
ꝓdicie	= condicte
ꝓtra	= contra
ꝓꝓuignie	= compagnie

Het us-teken

lat.
*me*⁹ = meus
*cui*⁹, *c*⁹ = cuius
*h*⁹ = huius
*al*ter**⁹ = alterius
*un*iv*er*us**⁹ = universus
*ep*at**⁹ = episcopatus
*c*us**⁹ = custos
*con*sue*t*⁹ = consuetus

fr.
*no*⁹ = nous
*to*⁹ = tous
*n*⁹ = nus, nous

nl.
*d*⁹ = dus
*pl*⁹ = plus
*hu*⁹ = huus

Het ur-teken

lat.

dāt

= dantur

īp̃tāt

= interpretatur

mōs

= muros

iā

= iura

natar̃

= naturarum

dīñ

= diurnus

q̃rīt

= queritur

ctis

= curtis

fr.

pō

= pour

jō

= jour

cōt

= court

bōg

= borgois, bourgeois

t̃nois

= tournois

Het et-teken

à).

7 = et

p7 = patet

l7 = licet

v7 = videlicet

7c^u = etcetera

17 pond Vlaamsch	14 duizend 3 honderd 3
Suppliant	Constituueert
15 honderd 67	Comparant

Presentie	Partijen, Geprocreeert
Saliger gedachtenis	's jaers, tsjaars
van de	Verpondingen
Voornoemt, Voerschreven	Weduwe

Getallen

- Romeinse cijfers:
- - zeker voor midden zestiende eeuw

I = 1
II = 2
III = 3
IV, of IIII = 4
V = 5

VI = 6
VII = 7
VIII = 8
IX = 9
X = 10

L = 50
C = 100
D = 500
M = 1000

- Arabische cijfers

1 =	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
2 =	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>
3 =	<i>3</i>	<i>3</i>	
4 =	<i>4</i>	<i>4</i>	
5 =	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>5</i>
6 =	<i>6</i>	<i>6</i>	
7 =	<i>7</i>	<i>7</i>	<i>7</i>
8 =	<i>8</i>	<i>8</i>	<i>8</i>
9 =	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>9</i>

xxvsspe/te xijffmijns 38 schillingen

35 (schellingen groten) 7 (ponden) 3 (schellingen groten) 16 (schellingen) 8 (grote)

laadeg. te / paar xlvijffmijns

mijssij m. c. a

4 (schellingen groten) (ipv IV) 400 (roeden) (ipv CD) 42 (ponden) 4 (schellingen parisis) (ipv IV)

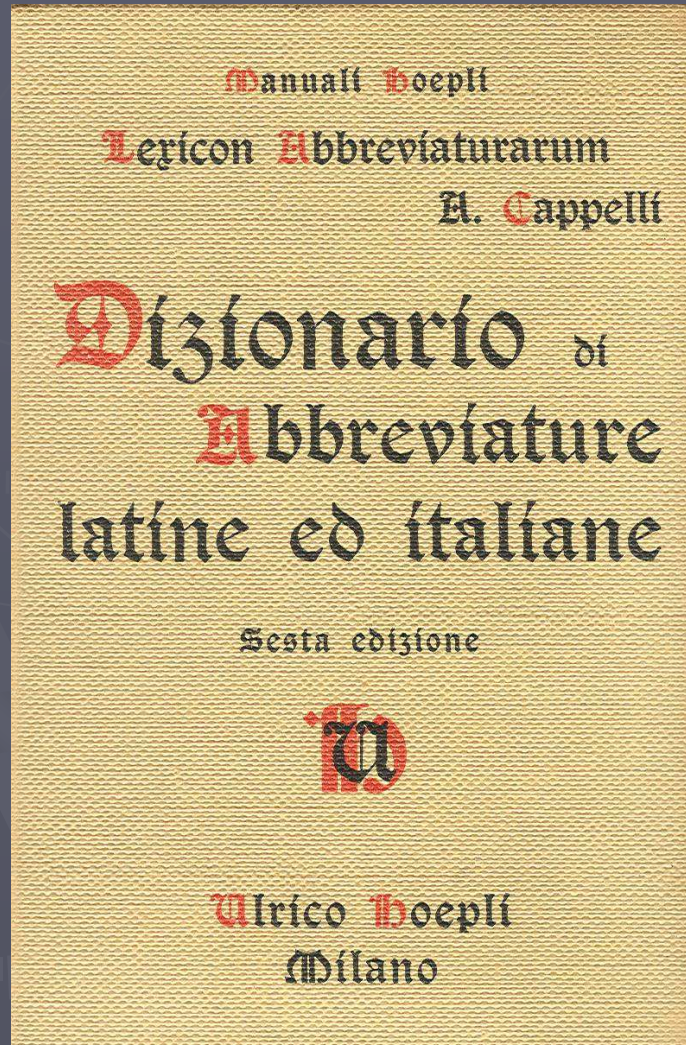
i. c. xxiijff xviij vijff

124 (ponden) (ipv CXXIV) 17 (schellingen) 6 (grote) 88 (ponden parisis) (ipv LXXXVIII)

xlviij mijff paar

xxviij te
mij vijff paar

Hulpmiddelen

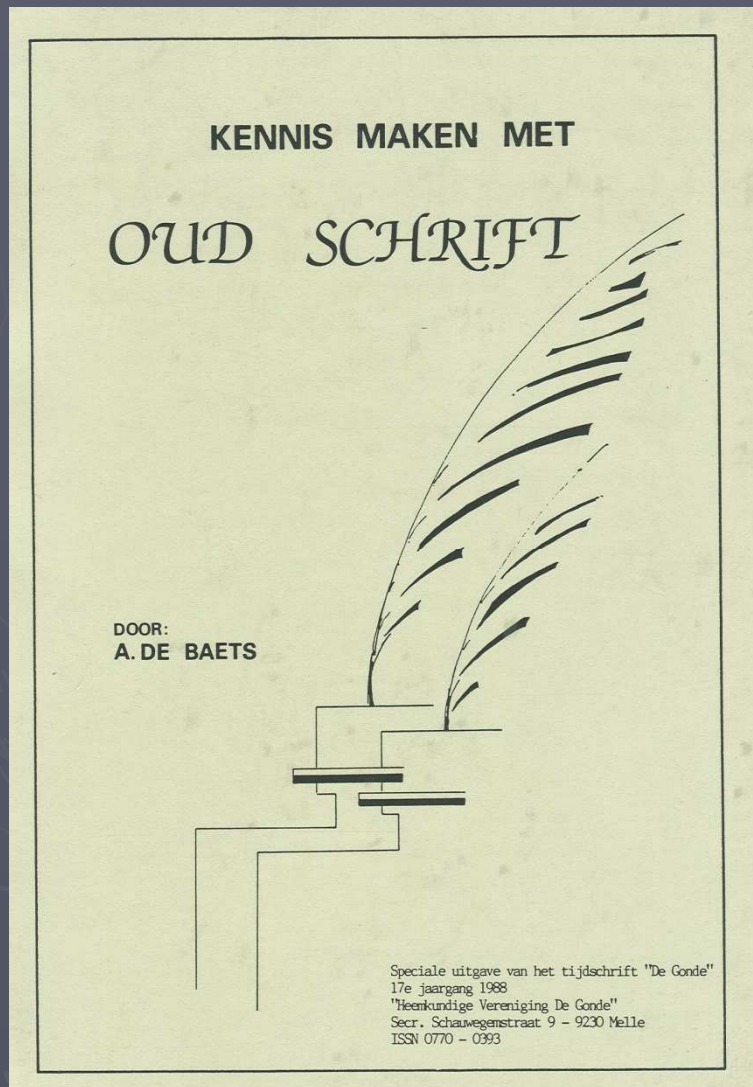
- - woordenboekje van afkortingen in iedere leeszaal

Kristof Papin en Henri Vandenbergh

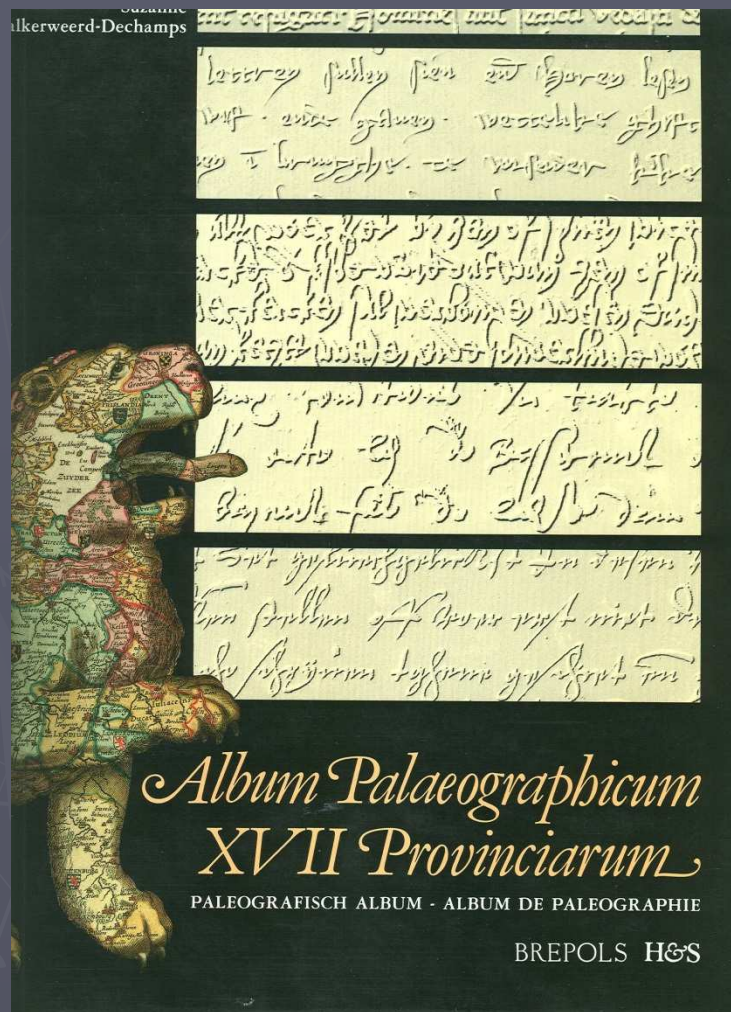
AFKORTINGEN in het OUD-SCHRIFT

Uitgeverij FAMILIA ET PATRIA | Vrienden van het Poperings Archief
8800 ROESELARE | 8970 POPERINGE

1994

- Een cursus kan nuttig zijn. Als voorbeeld de cursus van August De Baets.

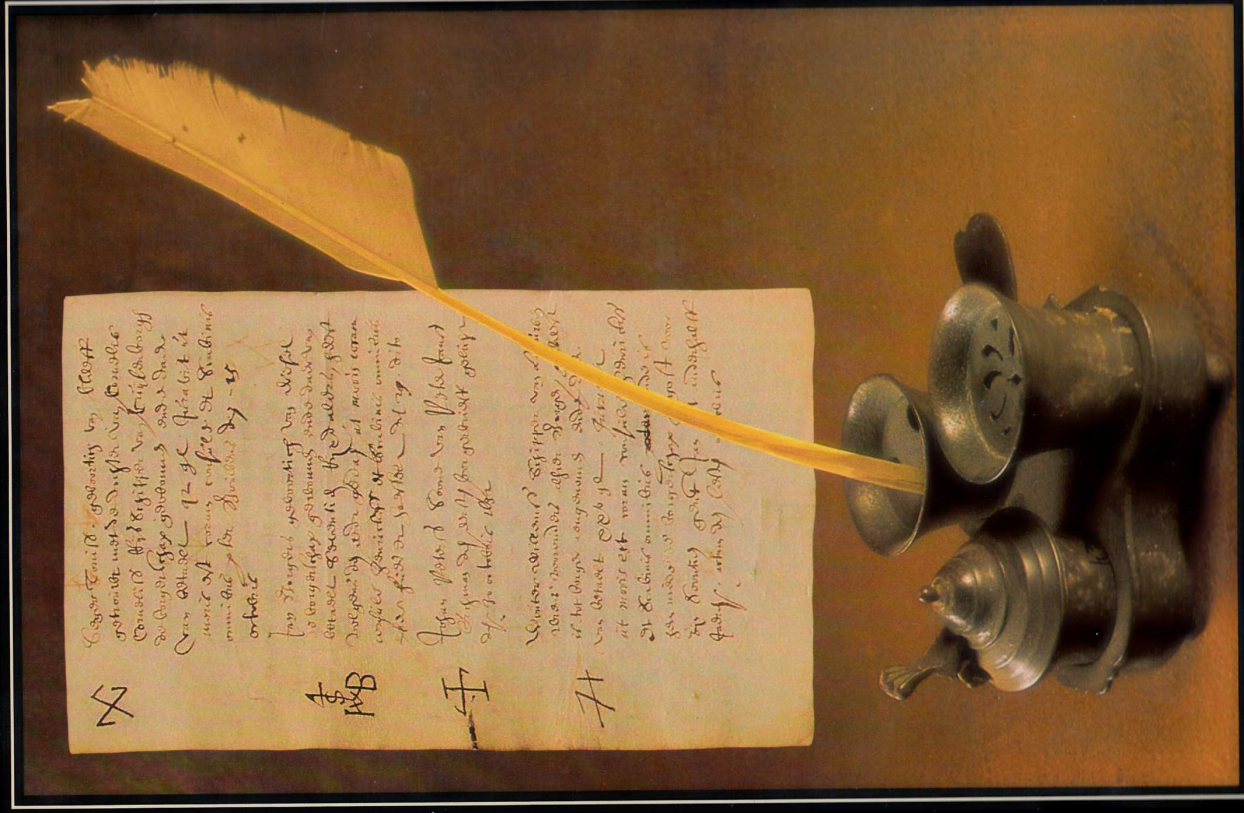
► Standaardwerk:

- Cornelis DEKKER, Roland BAETENS, Suzanne DESCHAMPS, Album Palaeographicum XVII Provinciarum, Brepols 1992

- Zie Leeszaal RA

SCHRIFTSPIEGEL

Nederlandse paleografische teksten van de 13de tot de 18de eeuw

Paléographie Nord-Pas-de-Calais Flandre et Wallonie

Les écrits des anciens Pays-Bas
autrichiens (XVIe-XXe siècles)

Thomas Delvaux
Yves Heraly
Robert Van Hecke

guides de généalogie

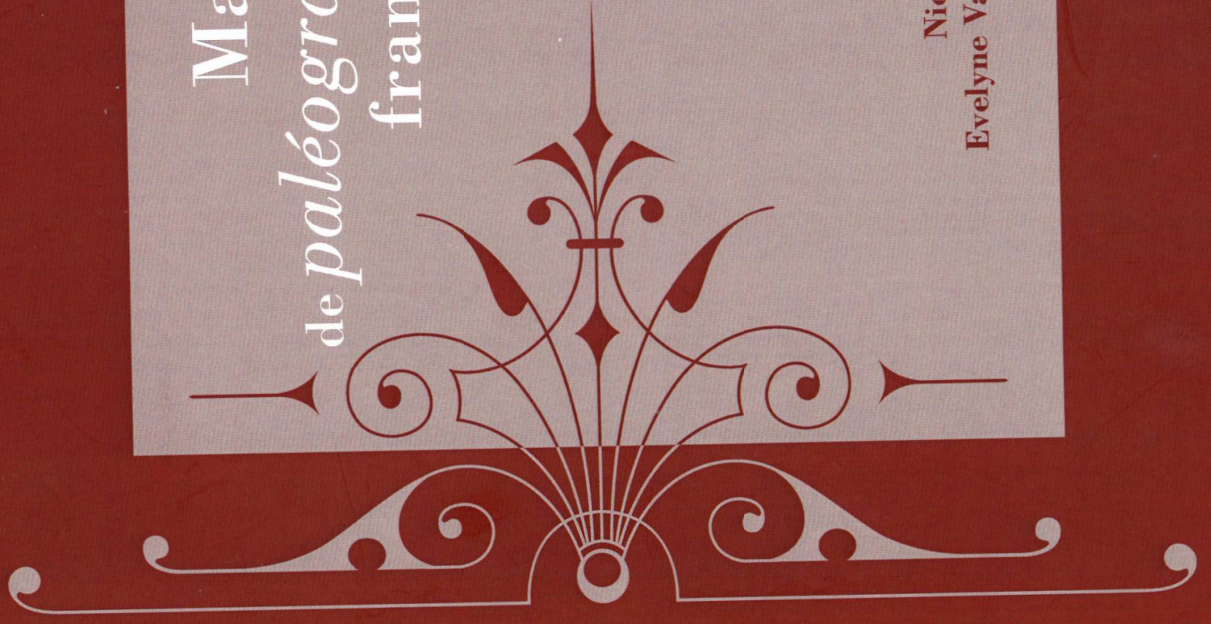

général

Archives & Culture

Manuel
de *paléographie*
française

Nicolas Buat &
Evelyne Van den Neste

DE LETTERVORMEN

- ▶ - Belangrijk is letter- en woordvergelijking.
- ▶ - Door het duidelijk verband met de tekst leveren woorden of letters minder problemen.
- ▶ Analyse van de schrijfbeweging kan helpen.

LETTERVORM

- ▶ Het alfabet heeft twee reeksen letters :
- ▶ - de majuskels of hoofdletters
- ▶ - de minuskels of kleine letters.

De MAJUSKELS

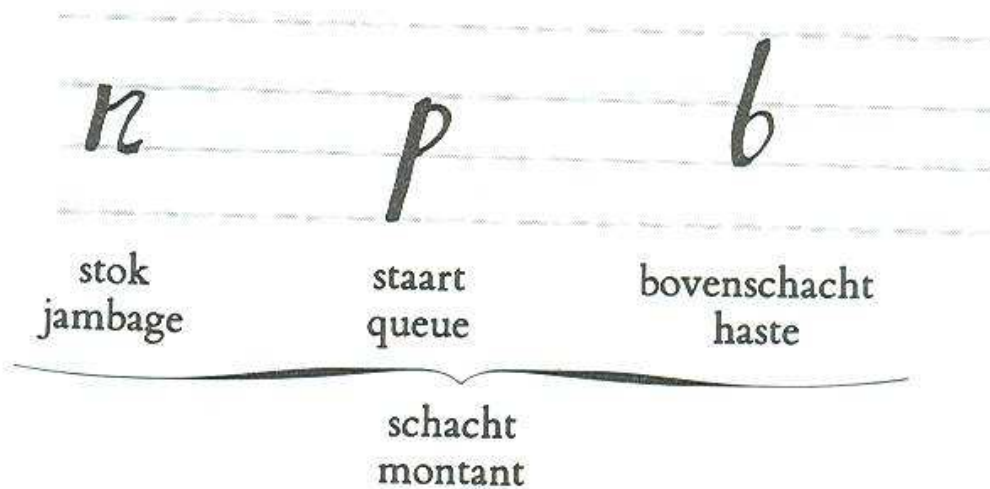
- ▶ De majuskels worden onderscheiden door:
 - ▶ - een kapitale (hoekige) vorm
 - ▶ - een daarvan afgeleide ronde of unciale vorm.
- ▶ In hun kapitale vorm zijn de majuskels over het algemeen van gelijke hoogte en worden geschreven tussen twee evenwijdig lopende lijnen.

De MINUSKELS

- ▶ Zijn letters van ongelijke hoogte.
- ▶ Men kent:
 - ▶ - korte letters (n)
 - ▶ - lange letters (t)
 - ▶ - opgaande letters (h)
 - ▶ - dalende letters (g)
- ▶ Voor het schrijven heeft men vier evenwijdig lopende lijnen nodig.

Onderdelen

uiterste lijn
2e schrijflijn
(1e) schrijflijn
uiterste lijn

ligne extrême
2e ligne
(1ère) ligne
ligne extrême

h q

oog
œil

a b

buik
panse

n

boog
arc

g

lus
boucle

p

krul
volute

T D

dakstreep
barre

r t H

dwarstreep
traverse

De letters

- ▶ We nemen de verschillende hoofdletters en kleine letters onder de loep.
- ▶ Bron: P.J. HORSMAN, Th.J. POELSTRA, J.P. SIGMOND, *Schriftspiegel. Nederlandse paleografische teksten van de 13de tot de 18de eeuw*, Zutphen, 1986,

A

a 1 2 3

2

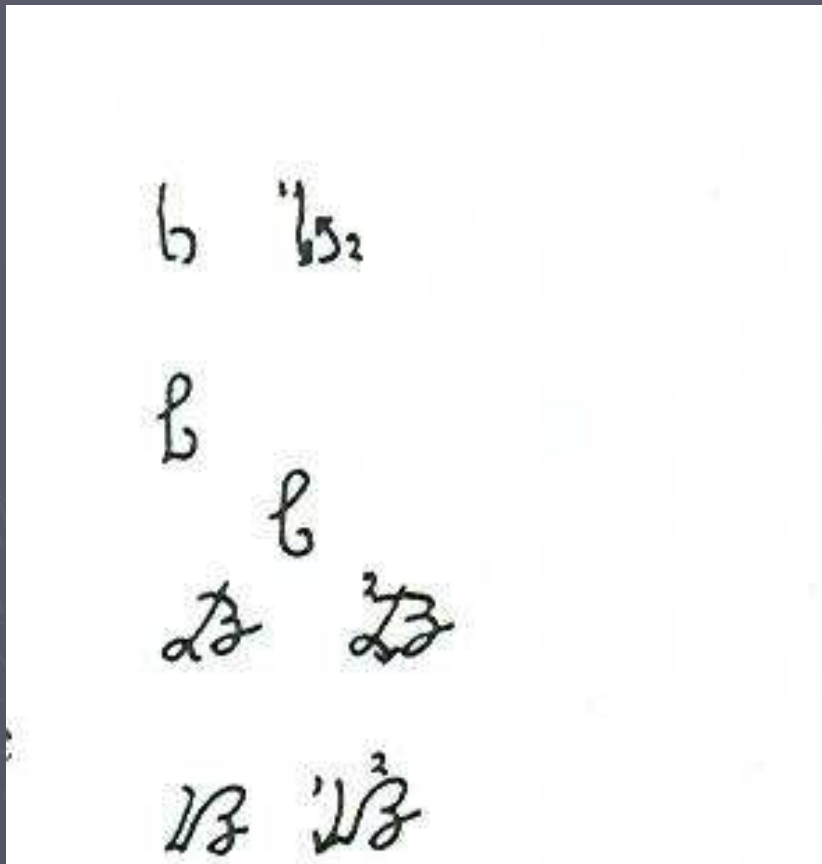
a

a

2 1 2

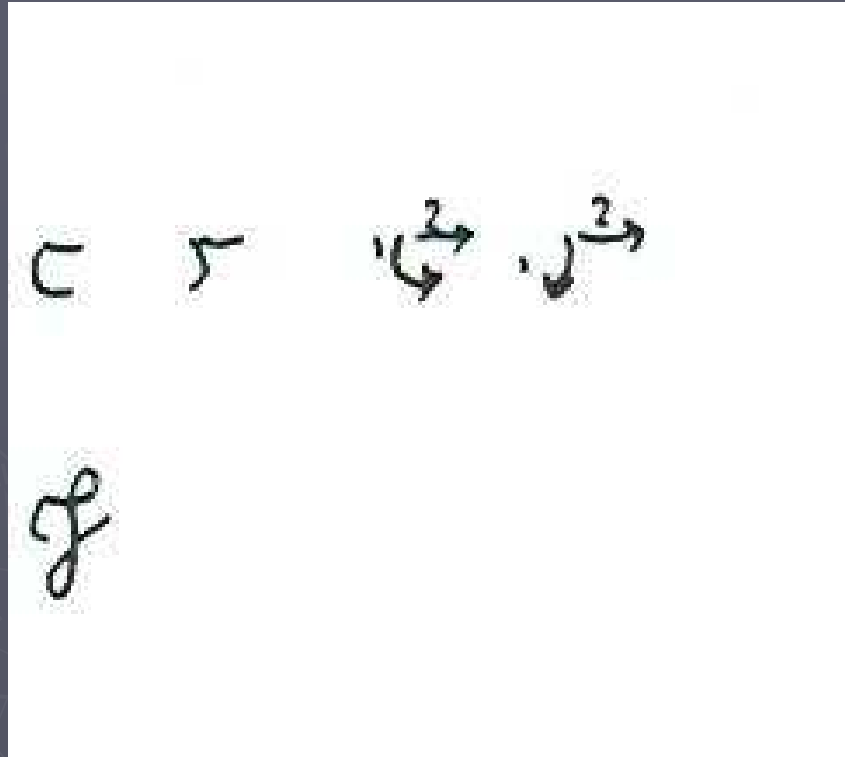
- ▶ 1. ca. 1300 waaruit
- ▶ 2. de hoofdletter A ontstaat.
- ▶ 3. Via slijtage komt men tot de volgende letter.
- ▶ 4. Ca. 1500 treedt losmaking van de schacht op
- ▶ 5. ook de a met een hoge aanzet.

B

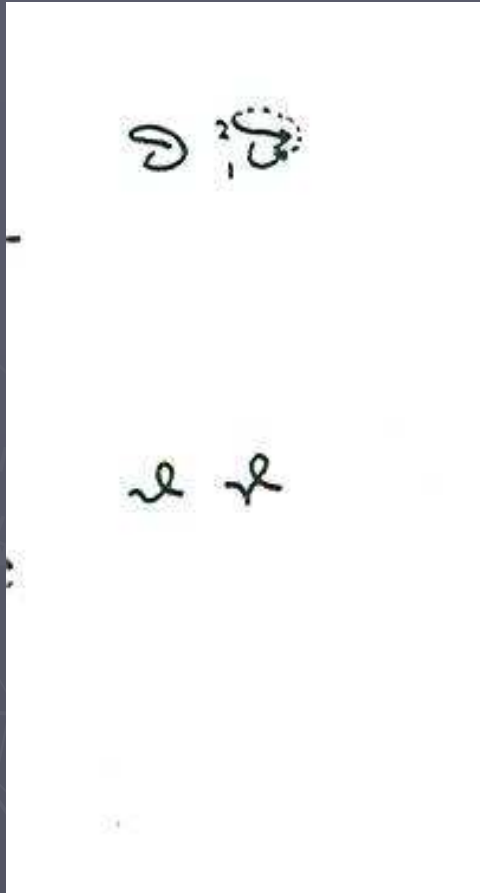
- ▶ 1. Middeleeuws.
- ▶ 2. De b krijgt een lus die gaandeweg slijt.
- ▶ 3. Hoofdletter B die ook met losgemaakte dubbele schacht voorkomt.

C

- ▶ De ch wordt gemakkelijk met de g verward.
- ▶ De letter C wordt in twee bewegingen geschreven.

D

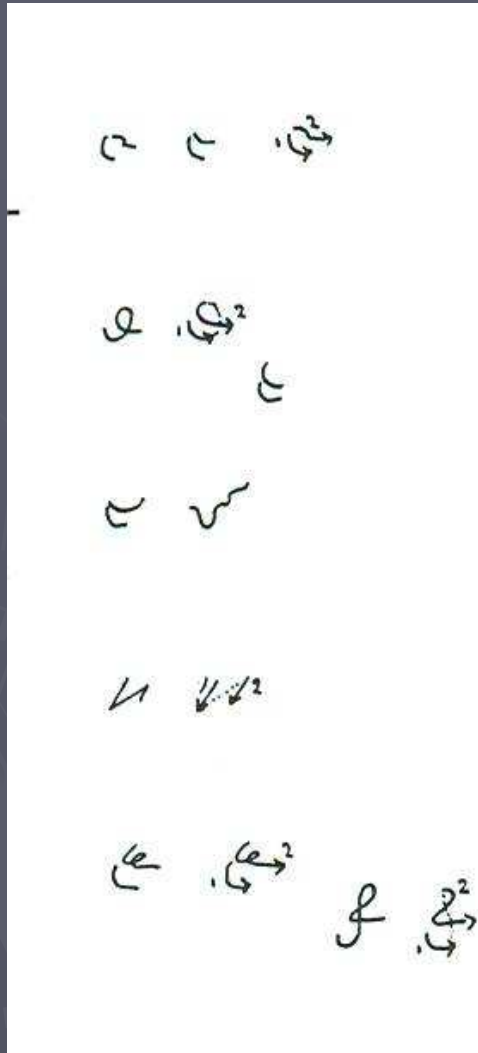

- ▶ De d verandert nauwelijks van de ME tot de 17de eeuw.
- ▶ De d is soms moeilijk van de e te onderscheiden.
- ▶ De hoofdletter heeft dezelfde vorm, maar is groter geschreven.

Van 12de tot 17de eeuw

a a a a d	a n a a	a a a a a	a a a a	a a a h h a a u h	u a a h h h a n a u h a
b b b	b b b b	b b b b b	b b b b b	b b b b b b	b b b b b b b b b
c c e r	c	c e c	c c r c	c c r r	c r r r r
d d d	d d d d	d d d d d d	d b d a	d d d d	d d d d d

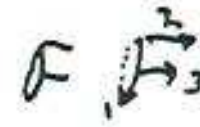
E

- ▶ 1. ME-se vormen.
- ▶ 2. Verandering in 16de en 17de eeuw.
- ▶ 3. ME-se eind-e krijgt deze vorm.
- ▶ 4. Oost- en Noord-Nederlandse currente.
- ▶ 5. Hoofdletter E

F

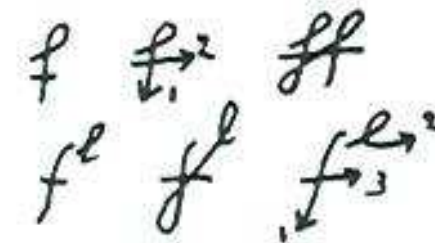
- ▶ 1. De f lijkt op een s met een streep erdoor.
- ▶ 2. In de 16de en 17de eeuw is de enkele, respectievelijk dubbele lettervorm :
- ▶ 3. Daarnaast ontstaat :
- ▶ 4. De hoofdletter kan zijn:

Handwritten lowercase 'f' and uppercase 'F' with arrows indicating stroke order. The 'f' has a downward arrow labeled '1'. The 'F' has a downward arrow labeled '1' and a horizontal arrow labeled '2'.

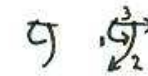
Handwritten lowercase 'f' and double lowercase 'ff'.

Handwritten lowercase 'f' and 'ff' with arrows indicating stroke order. The 'f' has a downward arrow labeled '1'. The 'ff' has a downward arrow labeled '1' and a horizontal arrow labeled '2'. Below them are the uppercase versions 'F' and 'FF' with similar stroke order arrows.

G

- ▶ 1. ME
- ▶ 2. Latere vormen.
- ▶ 3. Hoofdletter gevormd door drie schrijfbewegingen.
- ▶ 4. De krakeling-g.
- ▶ Verwarring g en q mogelijk (g meestal rechte dakstreep, staart naar links afgebogen)

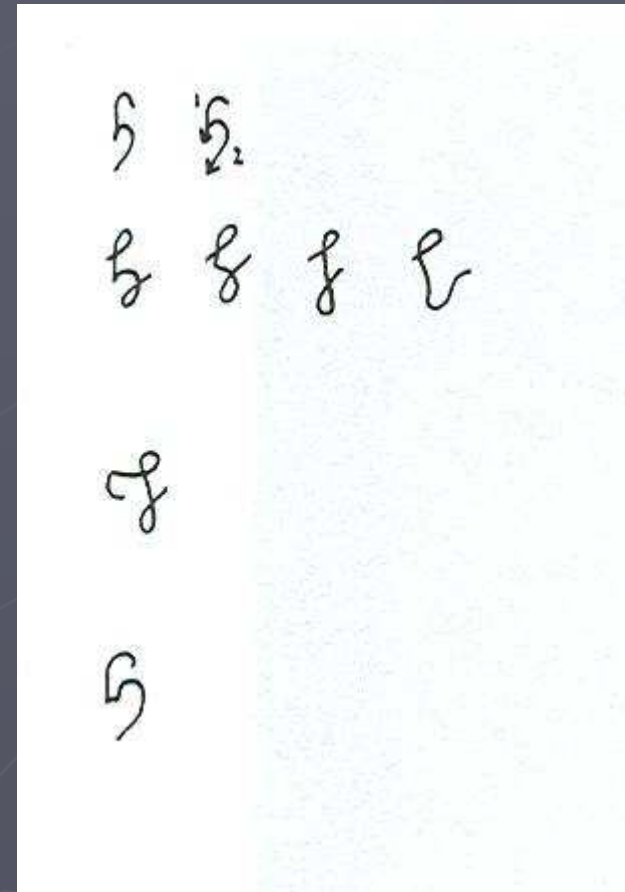

E, f, g van 12de tot 17de eeuw

e e e	e e	eeeeee	e e e e	e e e e	e e e e
f f	f f f	A f F	f f f	f f	f f f f f
g g g	g g g g	g g g	g g g	g g g g	g g g g

H

- ▶ 1. M.E.
- ▶ 2. Met lussen en slijting krijgen we de latere vorm.
- ▶ Verwarring met g mogelijk.
- ▶ 3. L.O. combinatie ch.
- ▶ 4. Hoofdletter met losmaking van de schacht.

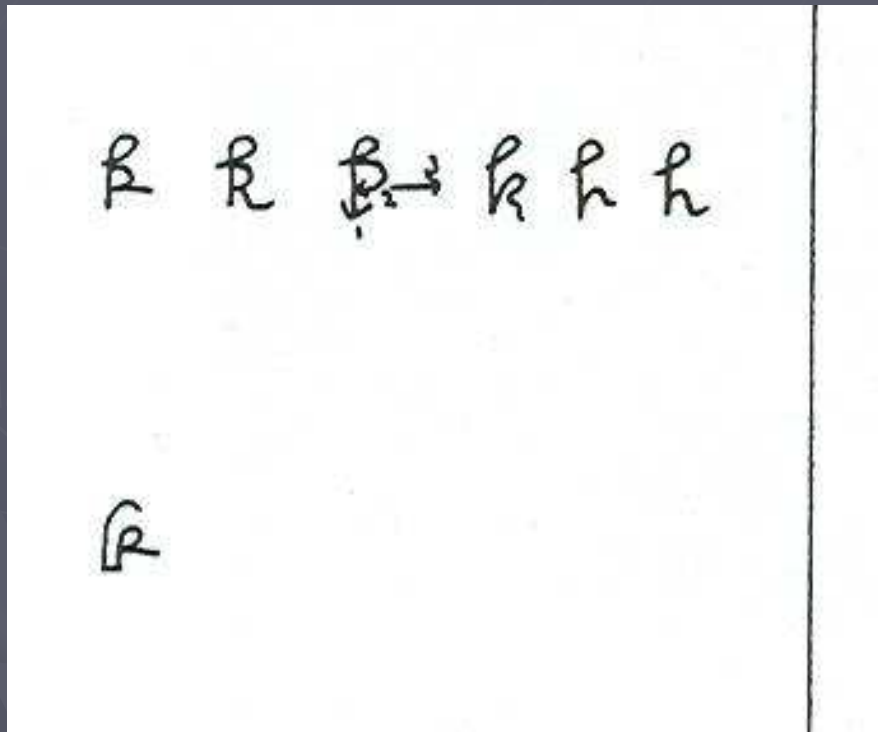
I en J

- ▶ I en J zijn nagenoeg niet veranderd tot op heden.
- ▶ Het ontbreken van diacritische tekens kan het lezen bemoeilijken vgl. minimum

minimum
(= minimum)

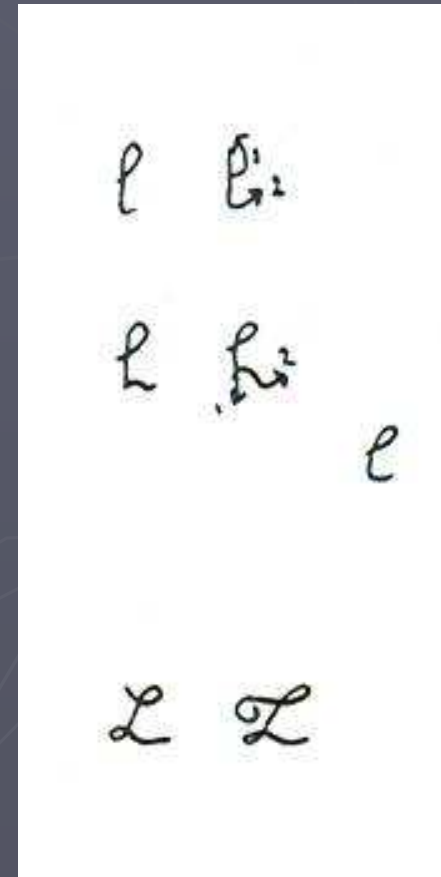
K

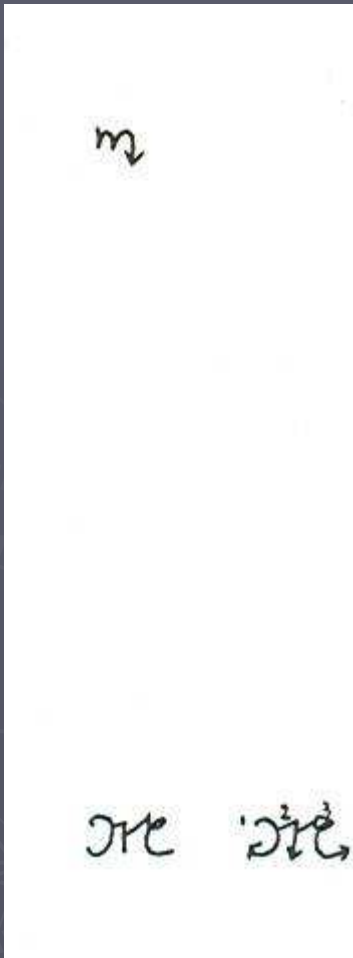
- ▶ Door slijtage kan de k op een h gelijken.
- ▶ De hoofdletter is een groot geschreven k, eventueel met losgemaakte en dubbele schacht.

L

- ▶ 1. M.E.
- ▶ 2. 17de e.: met aanzetlus en vlag.
- ▶ 3. Slijtage leidt tot eenvoudige l.
- ▶ 4. Hoofdletters

M

- ▶ Vorm en beweging nauwelijks gewijzigd.
- ▶ De hoofdletter M heeft in de 17de eeuw vaak een lus en een knik in de tweede boog.

N

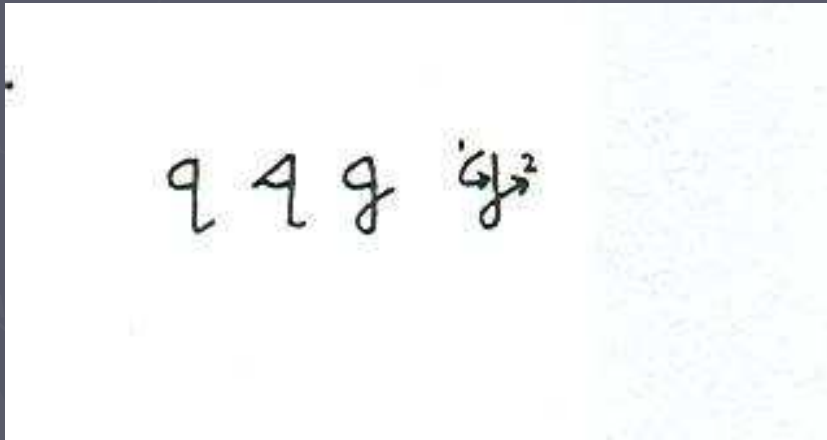
- ▶ Ook de n is nauwelijks veranderd.
- ▶ De hoofdletter in de 17de eeuw met aanzet, lus en boogknik.

O

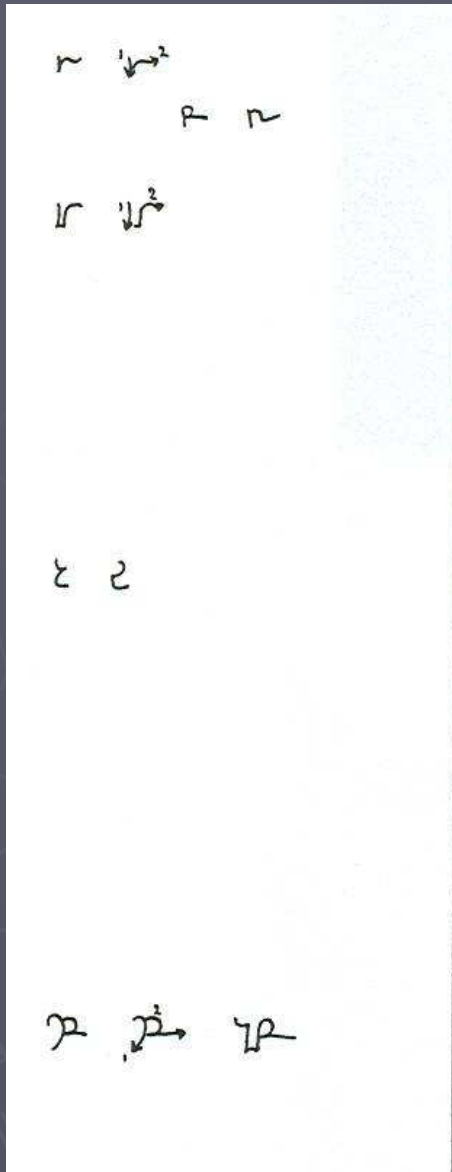
- ▶ De O werd vaak in twee bewegingen geschreven.
- ▶ Dit leidt tot allerlei schrijfvormen.
- ▶ Niet verwarren met v.
- ▶ Hoofdletter met en zonder stip.

Q

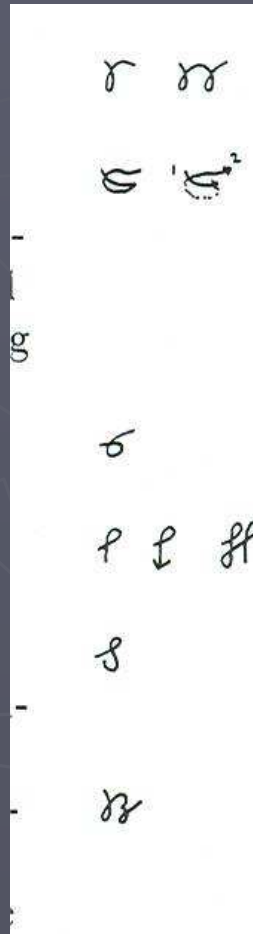
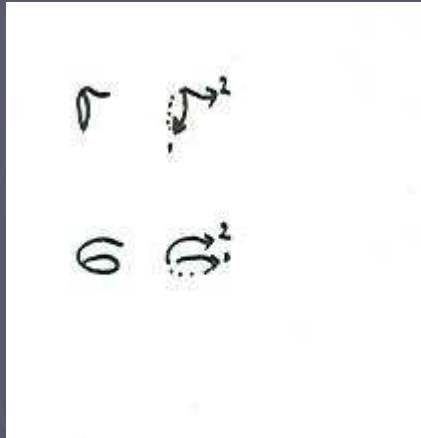
- ▶ Enkele van de meest voorkomende vormen.
- ▶ Verwarring met g mogelijk.

R

- ▶ 1. M.E.
- ▶ 2. Ontstaan door slijtage.
- ▶ 3. Verdubbeling van de schacht. Vooral begin woord.
- ▶ 4. In het midden een ronde vorm (niet verwarren met z)
- ▶ 5. Hoofdletters.

S

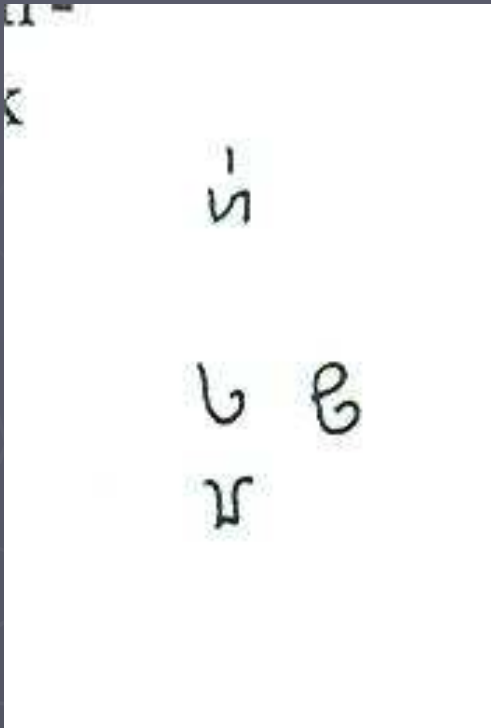
- ▶ 1. M.E.
- ▶ 2. Korte -s (ook eind-s)
- ▶ 3. 17de e. enkel en dubbel
- ▶ 4. Hoofdletter (ook eind-s)
- ▶ 5. ca. 1600 waaruit eind-s ontstaat
- ▶ 6. 17de e combinaties moeilijk te onderscheiden van s-afkorting.

T

- ▶ 1. M.E.-se t lijkt op de c.
- ▶ 2. Vanuit st-verbinding maakt zich een zelfstandige t los.
- ▶ 3. Eind-t die alleen uit de romp van de letter bestaat.
- ▶ 4. Hoofdletter.

U V W

- ▶ U zoals N en daarom soms accent.
- ▶ De V (vooral in kurrente)
- ▶ In het Nederlands, Frans, Latijn en Duits worden de letters u en v weergegeven als v indien gebruikt als medeklinkers, als u indien klinker.

X Y Z

X

De letterbeweging is:
niet te verwarren met de p.

IJ-Y

Ook in paleografische teksten is de ij gewoon een combinatie van een i en een j. In middeleeuwse teksten komt ook een ii voor, te transcriberen als ij als die er naar moderne opvattingen ook zou staan.

Het Latijn kende alleen de i. De j als afzonderlijke letter, 'de i consone oft langhe j', is een ontwikkeling vanaf de middeleeuwen.

De middeleeuwse y-grec heeft dikwijls een accent of punt boven de letter:

Z

De meest voorkomende vormen zijn:

12c	13c	14c	15c	16c	17c
q q q q	g g	q q q q o o	q q	q q q q q	g g g
r r r r	r r	r r r r r r r r	r r r r r r o r r	r r r r r r r r r r	r r r r r r r r r r
s s s s s	s s s s s s s	s s s s s s s	s s s s s	s s s s s s s s s s	s s s s s s s s s s
t t t t	t t t	t t t t	t t t t t	t t t t t t t t t	t t t t t t t t t t
u u u u v u	u u u v v v	u u u v v v	u u u v v v	u u u v v v	u u v v v v v v
w w w w	w w	w w w w w w	w w w w w w	w w w w w w	w w w w w w

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

A B C D E F G
 H I J K L M N O P Q
 R S T U V W X Y Z

A	Α α 21	a	α α α	ch	g	ck	ck
B	Β β	b	β β β	gh	g		
C	ϸ ϸ ϸ	c	c r	ff	ff	ft	ft
D	Ϸ Ϸ Ϸ	d	Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ	ss	ff	st	ft
E	Ϻ Ϻ Ϻ α ε	e	c v r r	tt	tt		
F	Ϻ Ϻ	f	ff	de	de	ende	ende
G	ϸ ϸ ϸ ϸ	g	g g g g	3 : 3	zijn algemene afkortingstekens, welke een aantal letters vervangen:		
H	Ϻ Ϻ	h	h h h	erfgen ³	erfgena(a)m(en)		
I/J	f	i/j	i	geestel:	geestelijck		
K	Ϻ Ϻ Ϻ	k	k k k k	m ³	marck		
L	ℓ ℓ	l	ℓ ℓ	streep boven een werkwoord geeft het onvoltooid deelwoord aan:			
M	ℳ ℳ	m	ℳ	gāān gaande			
N	ℕ ℕ	n	ℕ	... (in het midden van een woord) ...r.. (eventueel er/re of ar/ra):			
O	ℴ ℴ	o	o o	he'e heere			
P	ℴ Ϻ Ϻ	p	p p	keln' kelner			
Q	ℴ ℴ	q	q	ongewijzigd uit middeleeuws-latijnse teksten overgenomen:			
R	ℴ Ϻ	r	r r r r r	pro	oces	proces	
S	8	s	ff s	pre	sent	present	
T	τ	t	c t t z	per	coper	coper	
U/V	ℴ Ϻ	u/v	u v u v	evenals in "per": doorgestreepte letter = die letter + er/ar			
W	W Ϻ Ϻ	w	w r r r r	dalt	daller	(daalder)	
X	x Ϻ	x	x	toe	daartoe		
IJ/Y	ℴ Ϻ	ij/y	ij y y	soeck	versoeck		
Z	z z z	z	z	9.. aan begin van woord: con..			
				9vent convent			
				..9 aan eind van woord: ..us			
				hu9 huus			

► C E G weinig verschil

► a gelijkt op oi

► b en v

► c en e / c en t

► d en e / e en o

► f en s (verschil = dwarsstreepje)

► g en q

BESLUIT

Hopelijk leidt dit overzicht
tot meer inzicht.
En nu oefenen, oefenen.
Oefening baart kunst !